

Toespraak Ekklesia Amsterdam - zondag 26 april 2015, De Rode Hoed Inleiding van Julia Ploum en toespraak door Catherine Verviers.

Inleiding van Julia Ploum

presentator van de avond 'De Romantiek van de selfie-generatie', een productie van De Nieuwe Liefde in Felix Meritis op 26 maart 2015.

Een paar weken terug hielden we in Felix Meritis een avond over de Romantiek van de selfie-generatie: een duiding van de huidige tijd, waarin veel waarden die in de 17^e en 18^e-eeuwse kunst- en denkstroming ontstonden, weer heel belangrijk zijn geworden. We onderzochten die waarden van onze generatie, in de liefde en de spiritualiteit. We beschouwden de kracht, maar ook de gevaren van onze romantische houding. En we stuitten al gauw op de paradoxen die de Romantiek in zich heeft.

Zoals luisteren naar je gevoel, en bij grote beslissingen afgaan op wat goed voelt. In je hart, en misschien niet altijd wat je hoofd zegt dat verstandig is, of logisch. Zoals niet zoals je ouders hopen geneeskunde studeren maar, in mijn geval, filosofie – regelmatig beschreven als het meest interessante pad naar werkloosheid. Of zoals in een van de fragmenten die die avond langskwam: de grote stad, je appartement, baan, familie en je vrienden achterlaten om te verhuizen naar een hutje zonder stromend water of elektriciteit op de pampa's van Argentinië. Omdat je verliefd bent geworden op een gaucho. Hoe romantisch wil je het hebben.

Authenticiteit is ook zo'n ideaal uit de Romantiek: je mag, nee, je moet jezelf zijn. 'Er zijn al zoveel anderen', werd daar door Loesje op haar posters aan toegevoegd. Maar dat zelf, die eigen kern, moet eerst gevonden worden. Hoe dan?

Hoe ontdek je nou wie je in wezen bent en wat je nou eigenlijk wil? Geen idee. Het lijkt soms alsof dat beter gaat op yoga kamp in India, in een kuuroord in Thailand of tijdens een maandenlange wandeling naar Santiago. Weg van het hectische leven met de druk van werk, gezin en maatschappelijke normen. Maar hoe blijf je jezelf nadat je weer op Schiphol geland bent? Bovendien, zoals filosoof Maarten Doorman zegt: Authenticiteit roept altijd precies het omgekeerde op. Iemand die actief probeert om zichzelf te worden, is geregisseerd bezig, en dat voelt nep. En dus is elke poging om authentiek te zijn, gedoemd te falen. En hoe zit dat dan met Instagram, de foto-functie op onze telefoons, die de oneffenheden uit onszelf en onze wereld filtert – waardoor alles mooier lijkt dan het is?

Dat brengt ons bij de keerzijde van deze selfie-generatie. Die optimistisch is over de toekomst, die zich niet neerlegt bij de status quo maar deze bevraagt en uitdaagt, die gelooft in de maakbaarheid van de wereld en zich verenigt om aan bij te dragen. Namelijk: Kan zij wel omgaan met het kwaad? Met lelijkheid en pijn en dood? Of is deze nieuwe spiritualiteit van positief denken, deze moderne variant van de romantische levenshouding, alleen leuk voor succesvolle mensen en zolang het goed gaat?

Hoe zorgen we dat we niet weggijken voor het leed, voor duizenden mensen in de verdrukking, waartegen je niet kunt zeggen: je moet gewoon meer in jezelf geloven, dan wordt het beter. Negeren van onrecht laat het niet verdwijnen – integendeel, daardoor krijgt het juist de kans te groeien. Dus de opdracht aan ons was na die avond om te voorkomen dat de selfie-generatie de selfish-generatie wordt. Om onze durf, en geloof me, om wekelijks tarwegrasshots weg te krijgen is veel moed nodig, en ons enthousiasme voor al het leuke en mooie en fijne, om dat ook in te zetten om het onrecht aan te kijken, door te laten dringen, ons te laten raken, boos te worden. En dat offline te delen en daarover te blijven praten. We moeten daarvoor zoeken naar voorbeelden, naar nieuwe inspiratiebronnen, die zich misschien juist wel in de oudste verhalen en beelden van onze geschiedenis bevinden.

Toespraak door Cathérine Verviers

1.

Als ik wil laten zien wie ik ben, dan pak ik mijn smartphone en maak ik een foto van mezelf. Die foto zet ik op *social media*, zodat ik het kan laten zien aan alle vrienden uit mijn netwerk. Nog nooit hebben wij ons leven en onszelf zo duidelijk kunnen presenteren aan iedereen als nu. Op Facebook zie ik de levens van mijn vrienden voorbijschieten in foto's van hun wereldreizen, van hun baby's en van wat ze die dag gegeten hebben. Ze leggen hun levens vast in beelden, vaak met een mooi filter er over heen. We kunnen zelf bepalen hoe we ons leven vastleggen. En online zijn we mooie, gelukkige mensen.

Tijdens de avond over 'De romantiek van de selfie-generatie' in het Felix Meritis, werd het duidelijk dat als we zelf kunnen bepalen hoe mooi ons leven eruit kan zien op de beelden die we vastleggen, dan kunnen we ook bepalen wat we níet willen zien. Dat geldt voor onze eigen mindere kanten of moeilijke momenten, maar ook voor groter leed. Wereldleed wordt niet met een mooi filter eroverheen aan ons gepresenteerd, maar wel in een overdaad aan keiharde snelle beelden. Nieuwsberichten flitsen voorbij en duren niet langer dan twee minuten of twee alinea's. 'Zo-en-zoveel doden bij een aanslag. Over naar het volgende nieuwsitem'. Misschien niet zo gek dat je sommige mensen hoort zeggen: 'Ik kijk helemaal niet meer naar het nieuws op televisie, al die negatieve energie, daar kan ik niets mee.' Raken we verlamd, of worden we gevoelloos door een overdosis beelden van ellende?

2.

Er zijn ook beelden die langer blijven, al is het maar omdat ze in een museum terecht zijn gekomen. Kunstbeelden vragen een andere manier van kijken dan selfie-foto's of nieuwsberichten.

Even kort iets over kunst. Als je ziet wat er in de westerse cultuurgeschiedenis bewaard is gebleven aan beelden, schilderijen en architectuur, is het duidelijk dat de traditie van het christendom een inspiratiebron is geweest voor heel veel kunstuitingen. Vaak ook in opdracht van een kerkelijke instantie. 'Het wereldmuseum christendom', wordt het ook wel genoemd. Maar: kunst wordt allang niet meer gemaakt alleen in opdracht van kerken, en bovendien is sinds de moderne kunst het idee ontstaan van *l'art pour l'art*, kunst om de kunst: beeldende kunst is niet alleen meer een ambacht, maar vooral esthetische creativiteit en zelfexpressie van de kunstenaar. Dat lijkt dan alsof alles kunst kan zijn, zelfs een selfie.

Maar toch gaat het in goede kunst om iets anders. Het is niet alleen maar een manier van zelfexpressie, om jezelf te presenteren. Volgens mij hebben kunstenaars een gave om een idee – of noem het een visioen – zichtbaar te maken. Bij wijze van tweede lezing, wil ik graag met jullie kijken naar een recent kunstwerk, dat geïnspireerd is op een lange traditie van het vertellen van bijbelverhalen naar beelden.

3.

In het boekje vindt u een print van het kunstwerk, u kunt het er bij pakken. Dit is een werk van Jeanny van Lieshout, gemaakt in 2004. Het echte kunstwerk is groot: 2 meter 40 bij 1 meter 15, en het wordt genoemd: Roze Pieta. Een piëta is een traditionele uitbeelding van Maria, de moeder van Jezus, met haar dode zoon op schoot. Denk aan de beroemde piëta van Michelangelo in Rome. Is dit een hedendaagse piëta?

We zien twee mensfiguren. Alleen door de titel van dit kunstwerk komen we op het spoor van het onderwerp: dit heeft iets te maken met Maria en Jezus. Doordat de personen verder niet herkenbaar zijn, is het alsof het kunstwerk een meer abstract idee uitbeeldt en daarvoor dan gebruikmaakt van het traditionele thema van de piëta.

We zien de vrouw in het midden afgebeeld, we zien haar gezicht, zij is degene die in deze voorstelling handelt. De man die ze draagt, is groot en verstijfd, zo verstijfd als een dode is na het overlijden. Opvallend aan dit beeld is dat de vrouw de man volledig draagt, waarbij de man verrassend licht lijkt. Dit kunstwerk gaat over de manier waarop deze vrouw omgaat met een dode man. Door de naaktheid in combinatie met de roze kleur van de man, doet het ook denken aan een enorme baby, die de vrouw stevig in haar armen houdt en draagt.

Rustig en beheerst draagt ze de dode. Is het haar zoon? Als dit Jezus moet voorstellen, dan is hij hier opvallend onherkenbaar, zo naakt en kaal en met zijn gezicht van ons afgericht. Jezus is zo niet het 'typetje' Jezus, die ooit lang geleden gestorven is in een verhaal. Of dat icoon met baard, gewaad en sandalen, bijna een cliché uit onze traditie van het 'wereldmuseum christendom'. Nee, hier is het een mens in al zijn kaalheid, ontdaan van zijn persoonlijkheid. Hier is de dood niet verbloemd of als een triomf weergegeven, maar als een simpele leegte. Al zijn er geen bloed en wonden te zien, dit kunstwerk laat de dode mens onomwonden in al zijn kaalheid zien. De naaktheid geeft de kwetsbaarheid van de mens weer. Zijn gezicht mogen we zelf invullen.

In feite is dit geen bijbelse, en ook geen traditionele weergave van de piëta. Het kunstwerk brengt een gevoelswaarde over. Het laat een aspect van ons leven zien, dat niet zo gemakkelijk onder woorden te brengen is, omdat het soms te pijnlijk is voor woorden. We zien hoe zwaar de dood kan wegen, de pijn

die het veroorzaakt. We zien hoe je er niet omheen kan, de dood van een geliefde, maar dat toch op één of andere manier moet dragen.

Dan dringt plotseling door, dat dit beeld ook op televisie voorbijkomt. Hoeveel moeders, op al die plekken in de wereld waar geweld de boventoon voert, hebben niet hun kinderen naar hun graf moeten dragen? We zien hier de dood als een enorm, onvermijdelijk verschijnsel, niet uit de weg te gaan. De kwetsbare, naakte waarheid, zonder mooi filter eroverheen, van de gestorven mens. Bijvoorbeeld die mens, die verdronken is voor onze kustlijn, doordat wij hem niet konden of wilden dragen naar de overkant.

Een gestorven mens, of hen die gevaar lopen te sterven en die zich niet kunnen verweren, daar moet voor gezorgd worden. Iemand moet hen dragen. Dit schilderij laat dat zien. Zo moet je een dode dragen. Zo moet je mensen dragen.

4.

Op deze manier kan hedendaagse kunst een aanvulling zijn op het 'wereldmuseum christendom', en daarmee brengt het de boodschap van de bijbelverhalen dichtbij. Die boodschap is er een van bevrijding, zoals we in het openingslied zongen. En bevrijding is: elkaar dragen. Dat kan ons aanspreken, oproepen om ons leven ook zó vorm te geven en de daad bij het beeld te voegen: wij kunnen vaak meer dragen dan we denken. Ook wij kunnen mensen van licht zijn, die anderen optillen.

"Bewustzijn is nog steeds echt hard werk", wordt in het samenvattende gedicht over de Felix Meritis-avond gezegd. We moeten dus werken voor onze bewustwording. Misschien kan dit soort kunst daarbij helpen. Het vraagt meer van ons dan een vluchtige blik op vakantiefoto's online of snelle nieuwsbeelden. De beeldcultuur van deze piëta doet een beroep op ons om niet weg te kijken. Het is een kijkoefening, waar je de tijd voor moet nemen. Laat je raken, wees verontwaardigd, neem er een standpunt over in.

Want de zoektocht naar authenticiteit en zelfontplooiing vraagt van ons dat we de blik niet alleen op onszelf richten, maar ook op de wereld. En dat we ons een beeld vormen – of noem het een visioen – over hoe die wereld er volgens ons uit zou moeten zien. Ook dát beeld kunnen we dan aan iedereen presenteren, online en offline; niet alleen onszelf en ons eigen leven, maar ook de wereld waar we voor staan. Zonder filter. Zo creëren we draagkracht. Zo is de selfie-generatie zeker geen selfish-generatie.

Moge het zo zijn.